

Systemisch Onderzoek naar Commons Initiatieven

Probleemstelling

De energievoorziening in Nederland is aan het veranderen. Fossiele brandstoffen die we gebruiken voor warmte, elektriciteit en transport maken plaats voor hernieuwbare bronnen en de rol van decentrale energievoorziening neemt toe. Het MVI-energieprogramma (MVI-e) van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat ziet een potentie in horizontaal georganiseerde instituties (ook wel 'commons' of coöperaties genoemd), vanwege de grotere veerkracht en wendbaarheid die deze initiatieven lijken te hebben. MVI-e heeft het Bert Hellinger Instituut Nederland gevraagd om hen ondersteunen bij een systemisch onderzoek naar de potentie van de commons-beweging in Nederland en de vraagstukken waar commons-initiatieven tegenaan lopen in het realiseren van die potentie. De bedoeling van dit onderzoek is dat initiatiefnemers, beleidsmakers en anderen met interesse in commons-achtige initiatieven tot een beter begrip kunnen komen van de situatie van commons-achtige initiatieven én kunnen onderzoeken welke interventies kunnen bijdragen aan vergroting van de potentie van een initiatief/de commons-beweging.

Systemisch fenomenologische benadering

Wat is een common?

Een common is een organisatievorm waarbij mensen, om bepaalde veel voorkomende problemen gedurende een langere periode te overwinnen, door bepaalde regels vast te stellen met betrekking tot: toegang tot de groep (lidmaatschap), gebruik van de middelen en diensten die de groep collectief bezit, en het beheer van deze middelen en diensten. Een common is dus niet zomaar een windmolen, voedseltuin of duurzame gebouwde wijk, maar eentje waarvan je samen bepaalt hoe die tot stand komt.

Bronnen: collective-action.info, commonsnetwork.org, new-commons.blogspot.com

Het Bert Hellinger Instituut heeft uitgebreide kennis en ervaring met systemisch onderzoek naar maatschappelijke bewegingen en organisaties. De systemisch fenomenologische benadering, ook wel 'systemisch werk' genoemd, is een van de vele systeembenaderingen voor maatschappelijke- en organisatieontwikkeling en wordt toegepast over vrijwel de gehele wereld. Het Bert Hellinger Instituut heeft internationaal een grote rol gespeeld in het ontwikkelen van de systemisch fenomenologische onderzoeksbenadering rond maatschappelijke- en organisatievraagstukken.

De systemische principes en de systemische blik zijn relatief simpel en bieden een gezamenlijke taal om te verkennen wat systemen nodig hebben om veerkrachtig én solide te zijn en tot nieuwe toekomstperspectieven te komen, met respect voor het oude. Systemische intelligentie is overal aanwezig, vaak sluimerend. Het breed wakker maken van systemische intelligentie kan bijdragen aan collectieve leerprocessen in organisaties en rond maatschappelijke vraagstukken. Systemische intelligentie is de combinatie van systemisch gewaar-zijn en systemische kennis. In onze werkwijze wakkeren we constant de systemische intelligentie bij alle stakeholders aan, waardoor eenieder tot inzichten en interventies komt die passen bij zijn of haar rol en plek en kunnen bijdragen aan het realiseren van de potentie van mensen, teams, organisaties en netwerken. Systemen leiden ons als we ons er niet bewust van zijn. Bewustzijn over wat systemen aan leiderschap nodig hebben, óngeacht wie leiderschap uitvoert, kan een enorme bijdrage leveren aan de ontwikkeling van organisaties. Het

systemisch onderzoeken van maatschappelijke vraagstukken helpt om de context van vele organisaties beter te begrijpen en de voorwaarden voor verandering en transformatie en ontwikkeling beter in te schatten.

Het systemisch onderzoek omvat o.a. de volgende fasen:

Oriëntatiefase: verkenning van het speelveld en ontwikkeling onderzoeksdesign

Om zicht te krijgen op welke vragen en behoeften er leven, houden we een aantal dialooginterviews met stakeholders. Dit zijn open (on-line) gesprekken die zicht geven op patronen en dynamieken die spelen bij de stakeholders en de grotere context waarvan zij deel zijn. Ook geven deze gesprekken inzicht in mogelijkheden, voor- en nadelen van het aanbrengen van clustering in initiatieven (bijvoorbeeld de mate van volwassenheid, aantal sectoren dat initiatieven bestrijken, wel/niet energie-gerelateerde initiatieven, of de doelstelling van initiatieven). We verwachten dat de gesprekken interesse op zullen wekken voor deelname in het onderzoek en helpen om andere relevante stakeholders op het spoor te komen. We richten ons met deze gesprekken in eerste instantie op de drie doelgroepen: initiatiefnemers, beleidsmakers en wetenschappers. Overige partijen met interesse in commons-achtige initiatieven (zoals programmaleiders Meerjarige Missie-gedreven Innovatie Programma's, provincies, gemeenten, netbeheerders, energieleveranciers en financiers) zullen in een later stadium betrokken worden.

Systemisch actie-onderzoek met commons-achtige initiatieven en de betrokken multi-actoren

Deze fase van het systemisch onderzoek richt zich op commons-achtige initiatieven waarbinnen de multi-actoren nieuwsgierig zijn om het initiatief vanuit systemisch perspectief door te willen lichten. In een serie online onderzoekswerkshops van steeds een halve dag in maart en april 2021 doen de deelnemers een systemisch onderzoek op hun eigen situatie. Met deelnemers worden bedoeld, zowel de initiatiefnemers, als vertegenwoordigers van relevante partijen die betrokken zijn. Wat is hun wens in het aangezicht van de aanstormende toekomst, welk deel van hun potentieel wordt gerealiseerd, wat draagt daaraan bij en waar loopt het vast. Frustratie is geblokkeerde energie. We verkennen wat goede redenen zijn dat potentieel niet (volledig) kan stromen. Bijvoorbeeld omdat er onbewuste loyaliteiten spelen, eerdere gebeurtenissen onbewust meespelen in het hier en nu, of andere belemmerende patronen meespelen vanuit het systeem van de initiatieven en/of de grotere context daaromheen. We gaan op zoek naar aangrijpingspunten en mogelijkheden om potentieel te ontketenen of naar inzichten rondom de goede redenen waarom het potentieel niet kan stromen.

Deelname aan workshops is gratis voor initiatiefnemers en de wederdienst is dat hen gevraagd wordt een vragenlijst in te vullen. Een aantal weken na de onderzoekswerkshop bevragen we de deelnemers via een korte online vragenlijst: welke systemische inzichten zijn er, hoe draagt dat bij aan wel/niet realiseren van potentieel? Ook wordt interesse gepolst in deelname aan of bijdrage leveren aan vervolgwerkshops met beleidsmakers en overige geïnteresseerde partijen en aan een online seminar waarin inzichten met een breder publiek gedeeld worden.

Online seminar met breder geïnteresseerd publiek

In dit online seminar zullen inzichten over veelvoorkomende patronen die het potentieel van commons beperken of kunnen versterken gedeeld worden met een breder geïnteresseerd publiek. Patronen bij commons, patronen tussen commons en de buitenwereld en patronen bij overheidsinstanties en andere

betrokken partijen. Wat deelnemers in dit seminar kunnen verwachten is een korte introductie in de systemische kijk, hoe systemen ons leiden, naast dat wij systemen proberen te leiden. We laten zien en voelen welke behoeften een systeem heeft om veerkrachtig en vitaal te zijn. Initiatiefnemers, beleidsmakers, en partijen met interesse delen hun inzichten over waar commons-initiatieven en zichzelf tegenaan lopen in het realiseren van potentie en hoe zij vanuit hun plek en rol aan bij kunnen dragen. Deelnemers reflecteren op eigen vragen en gaan op onderzoek in kleinere groepen hun *ability-to-respond*, hun eigen potentieel, wat zij vanuit hun plek en positie bij wel en niet bij kunnen dragen aan de commons-beweging. En natuurlijk is er tijd voor delen van inzichten en Q&A.

Rondetafelgesprek met specifieke actoren en wetenschappers

Uit het onderzoek wordt waarschijnlijk duidelijk dat sommige specifieke actoren van groot belang zijn om de juiste condities te creëren in het floreren van commons en wetenschappers die onderzoek doen naar commons-achtige initiatieven. In dit rondetafelgesprek gaat het MVI-energieteam met hen in gesprek om mogelijkheden te verkennen van het verder benutten van kansen. Wij zullen dit gesprek, vanuit systemisch perspectief, met het MVI-energieteam voorbereiden, en zo nodig mede-faciliteren.

Onderzoekers

Het team van het Bert Hellinger Instituut Nederland bestaat uit de volgende deskundigen: Petra van de Kop en Barbara Hoogenboom. Aanspreekpunt voor deze opdracht bij RVO en MVI-energie zijn: Gerdien de Weger (RVO), Martine Verweij en Leonie van der Steen (MVI-energie). Meer informatie: Martine Verweij, email: verweij@greenbridges.nl